

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

ISSN: 2146-9806 | e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 22, Sayı/Issue: 42, Yıl/Year: 2020 (Aralık/December)

Hattat Hâfız Sâim Özel'in Hayatı, Mesleği ve Eserleri

Life, Profession and Works of Calligrapher Hâfız Sâim Özel

Mehmet Memiş

Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslam Sanatları Tarihi Ana Bilim Dalı - Assoc. Prof., Sakarya University Faculty of Theology, Department of Turkish-Islamic Arts History

mmemis@sakarya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-7962-3782>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 15/07/2020

Kabul Tarihi/Date Accepted: 28/09/2020

Yayın Tarihi/Date Published: 15/12/2020

Atf/Citation: Memiş, Mehmet. "Hattat Hâfız Sâim Özel'in Hayatı, Mesleği ve Eserleri". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 22/42 (2020), 401-432. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.769776>.

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Copyright © Published by Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi – Sakarya University Faculty of Theology, Sakarya/Turkey.

Hattat Hâfız Sâim Özel'in Hayatı, Mesleği ve Eserleri

Öz

Sakarya'nın Taraklı İlçesi'nde 1919 yılında doğan Sâim Özel, kurrâ-hâfızlığı yanında hattatlığı ile de bilinen mümtaz bir şahsiyettir. Çocukluğunda babasından kıraat ve dini ilimleri öğrenmiş, 1937'de İstanbul'a giderek eğitimine orada devam etmiştir. Nuruosmaniye Camii Kur'an Kursu'nda hıfzını tamamlamış, İstanbul'daki çeşitli camilerde müezzin vekilliği, müezzinlik ve imamlık görevlerinde bulunmuştur. Aynı zamanda hat sanatına ilgi duyan Sâim Özel, Güzel Sanatlar Akademisi'nde misafir öğrenci olarak hat derslerine başlamış, dönemin ünlü hattatlarından rik'a, sülüs ve nesih yazılarını öğrenmiştir. Birçok levha, cami yazıları ve bir de Kur'an-ı Kerim yazmıştır. 1981 yılında Süleymaniye Camii imamlığından emekliye ayrılarak memleketi Taraklı'ya dönmüş ve doğduğu evde 29 Ekim 2005 tarihinde vefat etmiştir. Bu çalışmanın amacı, bu değerli şahsiyetin meslek ve sanat hayatı hakkındaki bilgileri, bilhassa hat sanatı alanındaki çalışmalarını derlemek, değerlendirmek ve kayıt altına almaktır. Bu amaçla merhum Sâim Özel'in vefatından sonra hakkında yazılan ve yayınlanan bazı hatıralardan istifade edilmiş, yakınları ve talebeleri ile görüşülmüş, çoğu İstanbul'da bulunan cami yazıları ve muhtelif koleksiyonlarda bulunan eserleri incelenerek değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslam Sanatı, Hat Sanatı, Hattat, Sâim Özel, Taraklı.

Life, Profession and Works of Calligrapher Hâfız Sâim Özel

Abstract

Sâim Özel, who was born in Taraklı District of Sakarya in 1919, is a distinguished personality known for his calligraphy as well as being kurrâ hâfız. In his childhood, he learned about recitation and religious sciences from his father and went to Istanbul in 1937 and continued his education there. He became hâfız in the Nuruosmaniye Mosque Quran Course and served as deputy muezzin, muezzin and imâm at various mosques in Istanbul. At the same time, Sâim Özel, who was interested in calligraphy, started calligraphy lessons as a guest student at the Academy of Fine Arts, and learned riq'a, thuluth and naskh writings from the famous calligraphers of the period. He wrote many tabula, mosque writings and one the Quran. He retired from the Süleymaniye Mosque in 1981 and returned to his hometown of Taraklı and passed away in October 29, 2005 in the house where he was born. The aim of this study is to compile, evaluate and record the information of this valuable personality about his professional and artistic life, especially his works in the field of calligraphy. For this purpose, utilized some memories written and published about the deceased Sâim Özel after his death, interviewed with his relatives and students (apprentices), his mosque writings which are mostly in Istanbul and works in various collections were reviewed and evaluated.

[You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

Keywords: Islamic Art, Islamic Calligraphy, Calligrapher, Sâim Özel, Taraklı.

Giriş

19. Yüzyılda klasik çağını yaşayan Türk hat sanatı, yetişmiş sanatkârları ve zengin birikimi ile yakaladığı bu seviyeyi 20. Yüzyıl başlarında bir süre daha muhafaza edebilmiştir. Ancak Osmanlı devletinin dağılmaya başladığı, savaşların, ekonomik ve sosyal buhranların yaşandığı bu dönemde, sanat faaliyetlerinin de olumsuz etkilenmesi kaçınılmazdı. Kötüye gidişi gören bir kısım ehl-i irfanın girişimi ile, Çanakkale zaferini takip eden günlerde (Mayıs 1915) hat ve diğer kitap sanatlarının eğitimi vermek ve devamlılığını sağlamak amacıyla Bâb-ı Âlî yokuşunda Medresetü'l-hattâtın adıyla bir mektep açıldı. Hat, cild, tezhip, minyatür, ebru gibi sanat dallarında birçok sanatçı yetiştiren

bu kurum 1924'te çıkarılan tevhid-i tedrisat kanunu gereği, adından dolayı kapatılmış ve daha sonra "Hattat Mektebi" adıyla yeniden açılarak 1928 de yürürlüğe giren harf inkılâbına kadar faaliyetini sürdürmüştür. Sıkı tedbirlerle uygulamaya konan harf devrimi hat sanatı için adeta bir son olmuş, Hattat Mektebi'nin kadrosuyla 1929'da açılan Şark Tezyinî Sanatlar Mektebi programında hat sanatına yer verilmemiştir. Bu mektebin 1936 yılında Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi adıyla Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlanması aşamasında, Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan ve aynı zamanda eski eser koleksiyoncusu olan İstanbul milletvekili Salah Cimcoz'un girişimleri neticesinde Atatürk'ün de onayı ile hat sanatının bölüm programına dâhil edildiği bilinmektedir.¹ Ancak çağın gerisinde kaldığı, devrini tamamladığı gerekçeyle başta hat olmak üzere geleneksel sanatlarımıza karşı gösterilen olumsuz tavır bir türlü sona ermemiştir. Bu bakış açısının da etkisiyle 1960'lı yıllarda öğrenci yokluğu sebebiyle bir süre eğitimine ara vermek durumunda kalan Türk Tezyinî Sanatlar Şubesi 1976'da yapılan düzenleme ile Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü olarak Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde yerini almıştır.

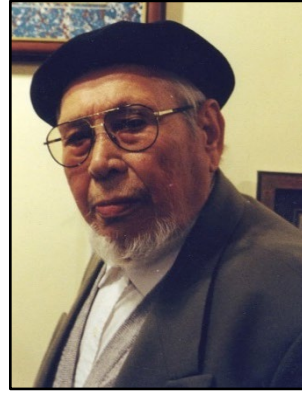
Cumhuriyet döneminin seçkin sanatçılarından oluşan fedakâr eğitim kadrosuyla yaklaşık bir asırdır var olma mücadelesi veren ve farklı isimler altında günümüze ulaşan bu kurum, kimine hoca olarak, kimine talebe olarak birçok değerli sanatçıya ev sahipliği yapmıştır. Bilhassa hat, tezhip gibi geleneksel sanatlarımızın akademi çatısı altında varlığını bir türlü kabullenemeyen zihniyete rağmen hoca veya talebe olarak bu sanatlara hizmet edenlere minnet borçluyuz. Gerek akademi dışında gerekse akademi bünyesinde yaptığı hizmetlerle hat sanatımızı bugüne taşıyan hattatlar arasında Hacı Kamil Akdik, İsmail Hakkı Altunbezer, Hulusi Yazgan, Nuri Korman, Hamid Aytaç, Necmeddin Okyay, Halim Özyazıcı gibi üstatlar ilk akla gelenlerdir. Ancak bu hocalardan istifade ederek yetişen, hat sanatına gönül verip kendi çapında samimiyetle hizmet eden kimi ehl-i hüneri de unutmamak gerekir. İşte bu makaleye konu olan Hattat Hâfız Sâim Özel böyle bir şahsiyettir.

Saim Özel hakkında hayatta iken kendisiyle yapılmış bazı söyleşi ve röportajlar ile onu tanıyanlar tarafından, vefatından sonra hakkında yapılmış bazı değerlendirmeler yayınlanmıştır. Irmak Kültür ve Sanat Dergisi'nin Aralık 2005 tarihli (60) sayısında toplanan bu yayınlar bu çalışmanın en önemli kaynaklarından oldu. Merhumun yakınları ve talebeleri ile görüşmeler yapıldı, arşivlerinde bulunan resim, belge ve eserlerden istifade edildi. Camilerde ve koleksiyonlarda bulunan yazıları yerinde incelenerek değerlendirildi.

1 Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2010), 411; M. Uğur Derman, *Medresetü'l-Hattatın Yüz Yaşında* (İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2015), 62-65.

1. Ailesi ve Doğumu

Sâim Özel 1919 yılında, o tarihlerde Geyve Kazasına bağlı olan Taraklı nahiyesinde dünyaya geldi. Annesi Fenerli Ev'in² sahibi Haşim Ağa'nın kızı Hatice Hanım, babası Yunuspaşa (Kurşunlu) Câmîi'nin 30 yıldan fazla imamlığını yapmış olan Hâfız Hüseyin Hamdi Efendi'dir.³ Hâfız Hüseyin Efendi Taraklı'nın kültürlü ve en saygın kişilerindendir. Resmî Kur'an kurslarının olmadığı ve hatta Kur'an öğretmenin suç sayıldığı o yıllarda nüfuzunu kullanarak evinde Kur'an dersleri verirdi.⁴ Annesi ve babası son yıllarını İstanbul'da oğulları Sâim Özel'in yanında geçirdiler. 21 Mart 1967 tarihinde, Kurban Bayramının birinci günü, oğlu Gedikpaşa Camii imamı Hâfız Sâim'in hanesinde vefat eden Hâfız Hüseyin Efendi ertesi gün Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazını müteakip Kozlu Mezarlığı'na defnedildi.⁵ Daha önce ahirete intikal eden eşi Hatice Hanım'da aynı yerde medfundur.⁶

Şekil 1. Hattat Hâfız Sâim Özel'in gençliği ve ileri yaşlarına ait birer fotoğrafı.

- 2 Sâim Özel'in dedesi Haşim Ağa tarafından yaptırılan ve ilçe merkezinde Rüştüye Sokak No: 12'de bulunan bu konak Taraklı'daki cihannümali (fenerli) tek örnektir. Zemin (hayat) katı, 1. ve 2. kat ile fener şeklinde yapılmış cihannüma katından oluşan yapı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.09.1989 tarih ve 675 sayılı kararı ile tescillenmiştir. (Yusuf Çetin, "Sakarya ve Çevresinden Ev Örnekleri", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 19 (2007), 86.) Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası (SATSO) tarafından turizmle kazandırılmak amacıyla satın alınan konağın restorasyon çalışmaları 2015 yılında tamamlanmıştır.
- 3 Fahri Tuna, "Taraklı'nın İki Çınarından Birisi Çöktü", *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 34; Mustafa Bektaşoğlu, "Sâim Özel Biyografisi", *Irmak* 60, 7; Sâim Özel, "Tarihe 1000 Canlı Tanık - İçimizden Biri" (Görüşmecisi: Gülay Kayacan) *Milliyet-Pazar* (İstanbul: 13 Haziran 2004), 20.
- 4 Özel, "Tarihe 1000 Canlı Tanık - İçimizden Biri", 20.
- 5 Milliyet Gazetesi, "Acı Kayıp" (21.03.1967), 9.
- 6 Sâim Özel'in baldızının oğlu, halen Taraklı'da oturan 1949 doğumlu Niyazi Kaynar şu bilgileri verdi: "Sâim amcanın annesi Hatice Hanım babasından önce İstanbul'da vefat etmişti. Babası Hüseyin Efendi Yunuspaşa Camiinde akşam namazını kıldırdıktan sonra bize gelir akşam yemeğini bize yerd. Sonra oda İstanbul'da vefat etti. (08 Temmuz 2018 tarihinde Taraklı'daki evinde yapılan görüşmeden)

2. Eğitimi ve Resmî Görevleri

Ailenin tek çocuğu olan küçük Sâim 1 Temmuz 1928 tarihinde Taraklı İlkokulunu pekiyi derece ile bitirdikten sonra babasından Kur'an eğitimi olarak hıfzını tamamlamıştır. 1937 yılında (17-18 yaşlarında iken), Ramazan ayı öncesinde birkaç günlüğüne İstanbul'da oturan halasını ziyarete gider. Bir namaz vakti Aksaray'daki Camcılar Mescidinde⁷ Kur'an okur. Namazdan sonra halasının komşusu olan şair, duâgûy Hâfız Hasan Mücteba Bey ile tanışır. Kendisi o günü şöyle anlatmaktadır: "...Ben daha İstanbul'u bilmiyorum. Kimseyi de tanımıyorum. Aşka geldim orada Kur'ân-ı Kerîm okudum. İmamlardan da izin almadan içimden geldi okudum. Usulsüzdür ama usul falanda bilmiyoruz o zaman...Hâfızım fakat talimim yok. Güzel okumayı bilmiyorum. İşlenmemiş demir gibiyim yani. Orada tanıştık o zatla..." Genç Sâim Taraklı'ya döneceğini söyleyince Mücteba Bey ona: "Gitme, ben seni Hâfız Hasan Akkuş Hoca'ya götürüyüm, ondan talim öğren" der.⁸ Bunun üzerine babasına bir mektup yazarak durumu anlatan Sâim İstanbul'da Kur'an talimi yapmak için izin ister. Babası bu isteğini kabul eder. "Git, biraz ağzın düzelsin, müsaade ediyorum" der. Böylece Sâim Özel'in İstanbul yılları başlamıştır. Mektubunda babasının, annesini de temsilen söylediği "Gurbetteyim diye üzülme, biz senin istikbalin için burada hasretliğine katlanıyoruz" şeklindeki sözleri onun yüreğinde derin bir iz bırakmış olmalı ki, ömrünün son demlerinde bu mektubu hala sakladığını hatıralarında zikredecektir.⁹

7 Camcılar Mescidi (Gureba Hüseyinağa Mescidi) (1494). Gureba Hüseyinağa mahallesinde Aksaray Yeraltı Çarşısı'nın hemen yanındaki tramvay yolu üzerinde idi. Mescit 1894 depreminde yıkılmış, Sultan II. Abdülhamid devrinde dönemin üslubuyla tekrar yapılmıştır. Minarenin köşesinde 1740 tarihli bir çeşmesi mevcuttu. Cami ve çeşmeler 1956-1957 yıllarında yol yapım çalışması sırasında 54 camiyle birlikte ortadan kaldırılmıştır. (*Aksaray Camcılar Mescidi*, İSTED-İstanbul Çevre Kültür ve Tarihi Eserleri Koruma Derneği, Erişim: 20.10.2017)

8 Sâim Özel, "Hat Türkiye'de Büyük İliği Görüyor" (Görüşmecisi: Fahri Tuna), *İrmak* 60, 8, 9.

9 Özel, "Tarihe 1000 Canlı Tanık - İçimizden Biri", 20.

Şekil 2. Hâfız Sâim Özel'in Kıraat İcâzetnâmesinin Tasdik Sayfası (Yusuf İzzettin Sav görsel arşivi)

Mücteba Bey bir sabah Genç Sâim'i alır, Nuruosmaniye Camii'ne, Hâfız Hasan Akkuş hocaya götürür. O zaman resmi Kur'an Kursu başka yerde yoktur. Hasan hoca Diyanetten izinli Kur'an dersi vermektedir. Elini öper ve onun talebesi olur. Aksaray'da halasının yanında kalarak derslerine devam eder. *Sübhaneye* duasıyla başlamıştır talime. Beş gün, on gün, on beş gün o hazırlanır okur, hoca yine "çalış" der. Üzüldüğünü anlayınca: "Oğlum anladım sen üzülüyorsun. Ama bu temeldir. Temeli sağlam atalım ki üzerine yapacağımız bina kuvvetli olsun" der. Yirmi günde ancak geçer *Sübhaneye* talimini. Sonra sırasıyla dua ve sûreleri, baştan sona Kur'ân-ı Kerîm'i talim eder hocasının önünde.¹⁰ 2 Mart 1941 tarihinde de Nuruosmaniye Kur'an Kursu'ndan Ömer Nasuhi Bilmen ve Hasan Akkuş imzalı hâfızlık belgesini alır.¹¹

O İstanbul'da başka hocalarından da istifade etmiş, seb'a, aşere, takrib, tayyibe gibi kıraat ilimlerini tahsil etmiştir. 1956 yılında Bayezid Camii vâizi

10 Özel, "Hat Türkiye'de Büyük İlgî Görüyor", 8, 9.

11 Bektaşoğlu, "Sâim Özel Biyografisi", 7.

Hacı Hâfız Mehmed Emin İstanbulî onaylı kıraat icâzetini almıştır. Hangi hocalardan ne şekilde istifade ettiği icâzetnâmesinde şöyle belirtilmiştir:

“...Gedikpaşa Dîvânî Alipaşa Camii imamı Taraklılı Hâfız Sâim Efendi Kur'an hıfzını babası Hâfız Hüseyin Efendi'den, mehâricü'l-hurûfu Nuruosmaniye Camii imam hatîbi Hâfız Hasan Efendi'den tamamladıktan sonra, bütün mütevâtir kıraatları da öğrenmek istedi. Sultan Mehmed Han Camii imam hatîbi merhum Hâfız Ömer Efendi'den (Fâtîha sûresi'nden başlayıp Nîsâ sûresi'ne kadar) seb'a ve aşere (tariklerini) öğrendi. Onun vefatından sonra, Sultan Selim Han Camii imam hatîbi şeyhü'l-kurrâ Hâfız Hamdi Efendi'den (Nîsâ sûresi'nden başlayıp Kur'an'n sonuna kadar) hatmetti. Tekrar başlayıp Duhâ sûresine kadar tayyibe ve takrîb üzerine başka bir hatim yaptı. Hâfız Hamdi Efendi rahmet-i Rahmâna kavuştuktan sonra gelip tekrar Duhâ sûresi'nden başlayarak hatmi tamamladı. Ben...Bayezid Camii vâizi Hacı Hâfız Muhammed Emin İstanbulî”

Hat hocası Mustafa Halim Efendi'nin rikâ'/icâze hattıyla, on beş sayfa halinde yazdığı bu icâzetnâme 12 Rebîu'l-âhir 1376 (16 Kasım 1956) tarihini taşımaktadır. İlk sayfada başlık tezhibi, beyne's-sütûrlü ilk iki sayfanın kenarlarında halkârî bezeme yapılmıştır. Her sayfada metin altın cetvellerle çevrilmiş, zahriye sayfasi köşebendler ve çiçek buketi ile süslenmiştir. (Şekil 2).

İlim uğruna bütün zorlukları göze alan genç Sâim bu yıllarda önce halasının yanında, daha sonra cami evlerinde, lojmanlarında, gayri müsait yerlerde vakit geçirmiştir.¹² Bir taraftan da mesleğe intisap etmek ümidiyle müezzinlik için Vakıflar'a dilekçe verir. O dönemde imam ve müezzinlerin tayinleri Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Girdiği müezzinlik imtihanını kazanarak Eminönü'ndeki Yeni Cami'de müezzin vekili olarak göreve başlar ve altı ay bu görevine devam eder.¹³ Daha sonra 27 Nisan 1938 tarihinde başladığı Yeni Cami müezzin vekilliğini takiben sırasıyla Kocamustafapaşa Sümbülefendi Camii müezzin-kayımlığı (4 yıl), Nuruosmaniye Camii müezzin-kayımlığı ve imam-hatipliği (4 yıl), Gedikpaşa/Dîvânî Ali Camii imam-hatipliği (14 yıl) görevlerinde bulunur. Dışarıdan sınavlarını vererek 1 Temmuz 1963 tarihinde İstanbul Gedikpaşa Ortaokulunu bitirir. Son olarak 14 yıl süren Süleymaniye Camii imam-hatipliği¹⁴ görevlerinin ardından 5

12 Özel, “Tarihe 1000 Canlı Tanık - İçimizden Biri”, 20.

13 Özel, “Hat Türkiye’de Büyük İlgi Görüyor”, 9.

14 1980 yılında hat derslerine devam eden talebelerinden Mehmed Fatih Çıtlak merhum Sâim Özel'den şu hatırayı nakletmektedir: Bir gün camiden çıkıp İskenderpaşa Camii'ne Mehmet Zahid Efendi'nin sohbet ve ziyaretine gitmiştim. Odaya girdiğimde içerisi neredeyse tamamen doluydu. Tam kapıdan yer bulmak için içeri gireceksen, yani ayakta bulunduğum sırada Hocaefendi'ye bakıyordum ki şu ana kadar kim olduğumu tespit edemediğim birisi Hocaefendi'ye; ‘Efendi Hazretleri, bir dua buyurun da bizim Hattat Köse Sâim Efendi selâtin camilerden birine imam oluversin’ diye seslendi. Hemen Hocaefendi Hazretleri kapıda ayakta beklemekte olan fakire döndü, tebessüm ve nazar ederek ‘Hadi inşallah bir selâtin

Ekim 1981 tarihinde emekliye ayrılır.¹⁵ 56 yıl örnek bir uyumluluk içinde birlikte yaşadığı eşi Sâime Hanımın ifadesiyle; mesleği ile ilgili ne varsa öğrenmeye çalışmış, daima görevini en iyi şekilde yapma çabasıyla¹⁶ 43 yıl hizmet etmiştir.

Sâim Özel 1950’li yıllarda tasavvuf musikisine de ilgi duyar. Usul ve ilahiler öğrenir. Sesi de müsait olduğundan İstanbul’un birinci derecede mevlidhanlarından olmuştur.¹⁷ Cumhuriyet döneminin ünlü hânende, bestekâr ve mevlidhanlarından Hâfız Ali Rıza Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar* adlı kitabında Hâfız Sâim Özel’i şöyle anlatmıştır: “Güzel, tatlı, müsait, asaletli bir sesi var. 19 perde üzerinde okuyabiliyor. Pest perdelere pek tenez-zül etmiyor. Yükseklerde dolaşmaktan zevk alıyor. Oysaki sesi için perdenin alçağı ile yükseği birdir. Bu arkadaş kadirşinas, hatırşinas, müeddeb, efendi ruhlu bir zattır. Mevlidde Kur’an’dan, ezanda mevlidden daha muvaffak oluyor...”¹⁸ Ancak Kur’an kıraatini olumsuz yönde etkilediğini görünce bilahare mevlidhanlığı bırakır.¹⁹ O cami mûsikisi geleneğinin son temsilcilerinden ve Hâfız Sâmi, Hâfız Osman, Hâfız Kemal, Hâfız Cemal, Hâfız Burhan gibi “hâ-nende-gazelhan” hâfızlar devrinin belki de son tanığıdır.²⁰

3. Hat Sanatına İntisabı ve Bu Alandaki Çalışmaları

Merhum Sâim Özel, 1990’larda Birlik Vakfı’nın Çemberlitaş’taki merkezinde, zamanın hattatlarının da bulunduğu bir sohbet ortamında gençlik yıllarında hat sanatına ilgi duymasının sebebini şöyle izah etmişti:

“O yıllarda (1940’lı yıllar) Güzel Sanatlar Akademisi’nin yüzlerce talebesi olmasına rağmen zamanın gençleri bu bölüme (Türk Tezyini Sanatlar Şubesi) rağbet etmiyordu. Hat sanatı neredeyse unutulmuş, kenara itilmiş durumdaydı. Bir din görevlisi olarak Recep (Berk) kardeşimle beraber düşündük ki,

camisine imam ol’ diye duada bulundu. Orada bulunan herkes âmin dedi. Fesühbanallah, 3 ay sonra bir tebligat geldi, o kadar hâfız ve hoca varken fakire Süleymaniye Camii imamlığı nasip oldu. Mehmet Efendi Hazretleri’nin âşikar bir kerametidir. İşte elhamdülillah o günden emekliliğe kadar Cenab-ı Hakk bize Süleymaniye Camii’nin mihrabında imamlık nasip etti. (Sn. Mehmet Fatih Çıtlak’ın 10 Şubat 2018 tarihinde verdiği yazılı nottan)

- 15 Özel, “Hat Türkiye’de Büyük İlgi Görüyor”, 11, 12; Bektaşoğlu, “Sâim Özel Biyografisi”, 7; Tuna, “Taraklının İki Çınarından Birisi Çöktü”, 34.
- 16 Sâime Özel, “Bir Evlilikte Yaşanabilecek En Güzel Uyuma Örnek Bir Aile – Sâim ve Sâime Özel”, (Görüşmecî: Müjgân Zaman), *Irmak* 60, 16.
- 17 Özel, “Hat Türkiye’de Büyük İlgi Görüyor”, 10; Bektaşoğlu, “Sâim Özel Biyografisi”, 7.
- 18 Ali Rıza Sağman, *Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1951), I/219.
- 19 Talebelerinden Yusuf İzzettin Sav, merhum Sâim Özel’in: “Bir zamanlar mevlüd çok moda oldu. Her yere çağırırlardı. Baktım ki Kur’an’daki mahrecim kayıyor, mevlüdü bıraktım. Yoksa zengin olurdu. Anladım ki bu Kur’an işi dünyalık işi değil, Kur’an’a ağırlık verdim” dediğini naklediyor. (11 Kasım 2017 tarihinde, İskenderpaşa Camiinde yaptığımız görüşmeden).
- 20 Abdullah Uysal, “Hem Okudu Hem Yazdı”, *Irmak* 60, 6.

bu Müslüman-Türk sanatı unutulup gitmesin, biz öğrenelim de bizden sonrakilere bunun ne olduğunu gösterebilelim... Bir de o zamanlar Güzel Sanatlar'a bir Alman çocuğu gelmeye başlamıştı. Babası İstanbul Üniversitesi'nde hocaymış, demiş ki oğluna; 'Türkler bu sanatı kaybediyorlar git bunu öğren'. Baktım Alman çocuğu bizim sanatımızı öğreniyor, bizim yazdığımız ibarelere anlam veriyor...Kendimi ayıpladım...

Recep kardeşimle Fındıklı'daki Güzel Sanatlar Akademisi'ne hat dersi almak için gittik. Fevzi Çakmak'ın damadı Burhan Toprak²¹ o zaman Güzel Sanatlar Akademisi'nin müdürü idi. Önce Hacı Kâmil Efendi bizim misafir öğrenci olarak kabul edilmemiz için müdür beye inci gibi rik'a hattı ile uzun bir mektup yazdı.²² Müdür onu hatıra olarak sakladı. Böylece misafir öğrenci olarak haftada iki gün devam etmeye başladık. Kamil Akdik Hoca'ya yazılarımızı gösteriyorduk. Aynı odada Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey tezhip dersi veriyordu. Beşiktaşlı Hacı Nuri Efendi'de geliyordu. Bunlar yaşlı hocalardı. Daha sonra Halim Özyazıcı buraya tayin edildi. Bize esas yazıyı öğreten o oldu. Diğerlerinden de meşklerimiz var ama en çok o üzerimize düşer, peşimizi bırakmazdı. En ince noktalarına kadar anlatırdı. Bir sıra sülüs, bir sıra nesihle bize yazdığı meşklere vardı. Biz onlara bakarak çalışırdık. Hem yazılarımızı göstermek, hem de sohbetinde bulunmak için senelerce devam ettik. Benim üzerime çok düşer, 'aman Sâim sakın bırakma' derdi..."²³

Bu ifadelerinden de anlaşıldığı gibi Nuruosmaniye Camii'ndeki müezzinliği sırasında aynı camide görevli arkadaşı Recep Berk ile birlikte Devlet Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde eğitim veren Türk Tezyini Sanatlar Şubesi'nin Hat Kısmına müracaat ederler. Misafir talebe olarak kabul alıp haftada iki gün devam başlarlar ikisi birlikte. Önce hocaları Hacı Kamil Akdik'ten sonra ikinci hocaları Beşiktaşlı Hacı Nuri Korman'dan ders alırlar. En çok da Halim Efendi ile çalışmıştır Sâim Özel.²⁴ Medresetü'l-Hattâtîn'in ilk mezunlarından ve zamanın önde gelen hattatlarından olan Mustafa Halim Özyazıcı Ağustos1946'da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne hüsn-i hat hocası olarak tayin edilmiş, 1 Mart 1963 tarihinde de yaş haddinden emekliye

21 1936 yılında akademinin müdürlüğüne atanan Burhan Toprak Türk Tezyinî Sanatları Bölümünün açılmasına da öncülük etmiş, Akademi'de 1948 yılında çıkan yangından sonra müdürlükten ayrılmıştır. Fundagül Apak, *Evreni Kalbinde Bulan Adam Burhan Toprak ve Sanatının Türk Edebiyatındaki Yeri* (Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009), 11-14.

22 Hacı Kamil Akdik 24 Temmuz 1941 tarihinde vefat etmiştir (Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, 256). Kendi ifadesine göre bir süre Kamil Akdik'e de ders gösterdiği dikkate alınırsa Sâim Özel'in hat derslerine bu tarihten bir müddet önce başlamış olduğu anlaşılır.

23 Mehmet Memiş, "Devri Kapandı Denilen Yıllarda Hat Sanatına Sahip Çıkanlardandı", *İrmak* 60, 31.

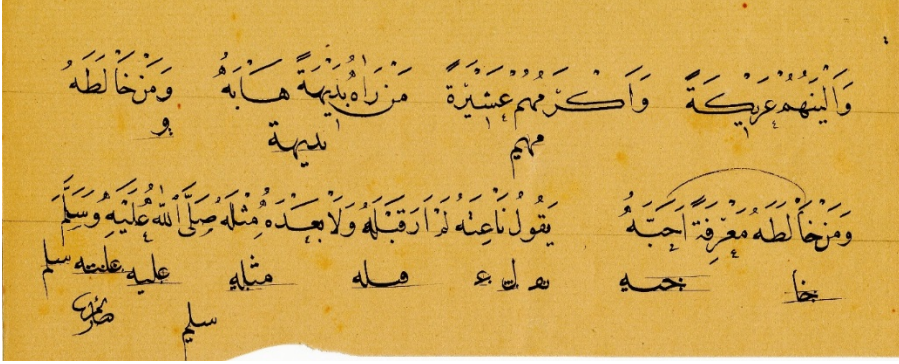
24 Özel, "Hat Türkiye'de Büyük İlgi Görüyor", 10.

ayrılmıştır.²⁵ Halim Hoca derse devam eden asli ve misafir talebeleri için bir kayıt defteri tutmuştur. Ölümünden sonra antikacılar intikal eden bu defterde Sâim Özel'de kayıtlı misafir öğrencileri arasında yer almaktadırlar. "1949-1950- Ders Yılı Talebeleri" başlığı altındaki bir sayfanın sağ tarafında:

"Sâim Efendi

Yazı Talebesi - Misafir

Nuruosmaniye Camii Şerîfi Müezzini" bilgileri, sol tarafında da vesikalık bir resmi bulunmaktadır.²⁶

Şekil 3. Halim Efendi'nin, Talebesi Sâim Özel'in Meşkine Yaptığı Çıkartmalar (M. Memiş Arşivi)

Sâim Özel'e hocası Halim Özyazıcı'nın "Sâim Bey'e" notunu düşerek yazıp verdiği ilk nesih meşki 20 Aralık 1948 tarihini taşımaktadır.²⁷ Ancak kendisi Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki derslere ilk olarak Hacı Kamil Akdik'le başladıklarını, ikinci hocalarının da Beşiktaşlı Hacı Nuri Korman olduğunu ifade ettiğine göre²⁸ bu tarihten daha önce başlamış olduğu açıktır. Birçoğunun üzerinde "Hâfız Sâim Efendi'ye" veya "Hâfız Sâim Bey'e" kayıtlarının bulunduğu bu meşkler nesih, sülüs ve rik'a yazı çeşitlerinden olup tam takım halindedirler. Bunlardan en geç tarihi taşıyan kısım, mürekkebat aşamasında çalışılan metinlerden, "Elif Kasidesi" olarak da bilinen Arapça kasidenin "Tı" harfiyle başlayan satırdır. Bu satır 6 Mayıs 1962 tarihini taşımaktadır²⁹ ki, ilk meşk tarihi de dikkate alınrsa Sâim Özel'in, hocası Halim Özyazıcı'nın derslerine 14 yıl kadar belirli aralıklarla devam ettiği anlaşılmaktadır. Elbette son meşk tarihi ders alışverişinin bittiği anlamına gelmez. Hocasıyla irtibatı Halim Özyazıcı'nın bir Pazar akşamı evinden çıkıp yolun karşı tarafına geçerken

25 M. Uğur Derman, *İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı* (İstanbul: IRCICA, 1992), 227; Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, 284.

26 Süleyman Berk, "Hattat Mustafa Halim Özyazıcı ve Tuttuğu Talebe Kayıt Defterleri", *Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (2015), 27, 29.

27 Sâim Özel (haz.), *Hat Örnekleri* (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1976), 29.

28 Özel, "Hat Türkiye'de Büyük İliği Görüyor", 10.

29 Özel, *Hat Örnekleri*, 28.

bir arabanın çarpması sonrasında, 30 Eylül 1964 tarihinde vefatına³⁰ kadar sürmüştür. Kendisi de yayınladığı *Hat Örnekleri* kitabının takdim kısmında ders alma müddetini yuvarlak olarak 15 – 20 yıl şeklinde ifade ediyor. Yine meşkler üzerindeki tarih kayıtlarına göre Sâim Özel, Halim Hoca'dan 1948 sonlarından 1950 yılı sonlarına kadar nesih, 1951 yılı başından 1962 ortalarına kadar sülüs, 1957-58 yıllarında da, devam eden sülüs yazı çalışmalarıyla birlikte rik'a dersleri almıştır.³¹

Sâim Özel'in hat sanatına önemli bir katkısı da yukarıda bahsedilen bu meşklere bastırarak yazı çalışanların istifadesine sunmuş olmasıdır. "Numûnetü'l-Hutût / Hat Örnekleri" başlıklı bu meşk mecmuası Cumhuriyet döneminde Türkiye'de basılan ilk örnektir. Üçdal Neşriyat tarafından 1969 ve 1976 da iki baskısı yapılmış, diğer İslam ülkelerine de yayılmıştır. 24 x 16.5 cm boyutlarında 64 sayfadan oluşan kitabın ilk sayfasında Sâim Özel'in "*Bu nâciz eseri hocam merhum Hattat Hacı Halim Özyazıcı'nın ruhuna ithaf ediyorum*" ifadesi bulunmaktadır. Takdim yazısında ise: "... Bu örnek mecmuayı neşretmeye beni sevkeden yegâne saik, merhum üstadıma bir kadirşinaslıkla ruhunu ta'ziz etmek ve kendisine 15 ila 20 sene gibi uzun yıllar hizmet etmekle iktisab etmiş olduğum çok kıymetli meşklerini... ehl-i merakın istifadelerine arz etmek suretiyle naçizane bir hizmette bulunacağıma kani olmamdır" der. Sırasıyla sülüs, nesih ve rik'a meşklerinin sıralandığı sayfalarda Sâim Özel'in hat talimi ile ilgili kısa bilgiler içeren açıklamaları da bulunmaktadır. Kitabın son kısmına Halim Özyazıcı'nın da hocası olan Hattat Hasan Rıza Efendiye ait sülüs nesih karalama sayfaları, "ebced" satırları ve Hz. Ali'nin (r.a.) yazı konusundaki rivayetleri eklenmiştir. En son sayfada yer alan sülüs ve nesih yazıyla yazılmış 1374 (1954-55) tarihli "rabbiyessir..." satırları Sâim Hoca'ya aittir. Kendisi için "icâzet makamında" ifadesiyle tanımladığı bu yazıları o zamanın en başta gelen hattatları Hamid Aytaç, Abdülkadir Saynaç ve hocası Mustafa Halim Özyazıcı tarafından takdir ve tebrik ifadeleri ile tasdik edilmiştir.³² Kitabın arka kapağında ise Hattat Hamid Bey'in; "Sâim Bey tarafından bir kadirşinaslık eseri Hattat Halim'in basılan meşklerini sevinçle gördüm. Benim eserim demektir. Merhuma bezleyeceğim emeklerimin mebzul meyveleri ne yazık ki ufûlünden sonra kıymetli talebesi H. Sâim'in eseri himmetiyle meydana geliyor. Kıymetli talebem Halim'e Cenâb-ı Hak'tan rahmet diler, kardeşim H. Sâim'i... tebrik eylerim" şeklindeki takriz cümleleri yer almaktadır.

30 Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, 284.

31 Özel, *Hat Örnekleri*, 5-55; Sâim Özel, hocası Halim Beyin 1964'te vefatına kadar onunla irtibatını kesmemiştir. Kendisi zaman zaman Halim Hocanın Topkapı Cevizlibağ semtindeki bağ evine ders göstermek için gittiğini, hocasının ona çok değer verdiğini, hatta kendi eliyle kahve yapıp ikram ettiğini sohbetlerinde anlatmıştır. Yusuf İzzettin Sav, "Muhterem Üstadım Hâfız, Hattat Hacı Sâim Özel", *İrmak* 60, 22, 23.

32 Özel, *Hat Örnekleri*, 1-64.

Şekil 4. Sâim Özel'in Hâmid Aytaç'tan Aldığı Sülüs-Nesih İcâzetnâmesi (Niyazi Kaynar koleksiyonu, Taraklı)

Sâim Özel, hocası Halim Beyin kendisini daima teşvik ettiğini ve icâzet vermeyi düşündüğünü, ama buna ömrünün vefa etmediğini söylerdi. Hamid Aytaç'tan ders almadığını ama Cağaloğlu'ndaki yerine zaman zaman gittiğini, isteği üzerine ona bazen aşır okuduğunu, Halim Hoca'nın vefatından sonra yazılarını ona gösterdiğini ve daha sonra icâzetini Hamid Aytaç'tan aldığını³³ anlatırdı. Merhum Hamid Beyin tasdik ettiği 1395/1975 tarihini taşıyan bu sülüs nesih icâzet kıtası vefatından sonra Taraklı'daki yakınlarına intikal etmiştir (şekil 4).

4. Eserleri

Mütevazı kişiliği ile çevresindekilere daima, "ben önce hâfız, sonra hattatım" diyen³⁴ merhum Sâim Özel, müezzin veya imam olarak 43 yıl başarıyla sürdürdüğü mesleğinin yanında, uzun yıllar emek verdiği hat sanatı alanında da önemli çalışmalar yapmıştır. Cami yazıları, levhalar, mecmualar ve çeşitli formlarda sayfalar yanında bir de mushaf-ı şerîf yazmıştır. Celî yazılarının kalıpları ve bazı levhaları halen Taraklı Kültür Evinde muhafaza edilmektedir. Onun bu alandaki çalışmaları şu şekilde sıralanabilir:

33 Memiş, "Devri Kapandı Denilen Yıllarda Hat Sanatına Sahip Çıkanlardandı", 31; Özel, "Hat Türkiye'de Büyük İlgi Görüyor", 11.

34 Mehmet Erkal, "Taraklı'lı Bir Ulu Çınar Hakkında", *Irmak* 60, 3; Ahi Naci İşsever, "Saat Durdu, Edebin Ritmi Zembereğini Çözdü", *Irmak* 60, 4.

4.1. Camilerdeki Yazıları

4.1.1. Kaliçeci Hasanağa Camii/Fatih

Beyazıt Mahallesi, Ordu Caddesi'nde bulunan cami, Halıcı (Kaliçeci) Hasan Ağa tarafından yaptırılmıştır. İnşa tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte bânisi Hasan Ağa'nın cami yakınındaki 926/1519 tarihli kabir kitâbesi dikkate alındığında, bu tarihten önce yapıldığı açıktır.³⁵ Mevcut kitâbesine göre 1275/1751 yılında yeniden inşa edildiği anlaşılan camiin mihrap âyeti merhum Sâim Özel tarafından yazılmıştır. Ancak son yıllarda yapılan tadilatla mihrap kısmı çini ile kaplandığı için mermer mahkuk 1385/1965-66 tarihli bu yazı yerinden kaldırılmıştır. 2007 yılına ait resimlerde, celi sülüs hattıyla “*Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir*” meâlindeki Bakara sûresi 144. Âyeti görülmektedir.³⁶ (şekil 5)

4.1.2. Selmanağa Camii/Üsküdar

Cami, adını bânî Selman Ağa'dan alan Selman-ı Pak Caddesi ile Hakimiyet-i Milliye Caddesi'nin birleştiği köşededir. Sultan II. Beyazıt döneminde Babüssaade Ağası Selman Ağa tarafından 1506 yılında inşa ettirilmiştir. Kuzeydeki avlu duvarı ve kesme taş kemerli avlu kapısı 1965'te yaptırılan cami 1973 tarihinde Süleyman Çakır adlı bir hayırsever tarafından yenilenmiştir.³⁷ Câmiin giriş kapısı üstünde, eski kitâbenin hemen altında bulunan taşa mahkuk kitâbe merhum Sâim Özel'e aittir (şekil 6). 1386/1966-67 tarihli kitâbede; “*...Muhakkak ki namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır*” meâlindeki Nisâ sûresi'nin 103. âyeti yazılıdır.

35 Hüseyin Ayvansarayı, *Hadikat'ül-Cevâmi'* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281), 1/93.

36 Nihat Bayram, *Hattat Sâim Özel'in Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Mezuniyet Çalışması, 2007), 41.

37 Üsküdar Selmanağa Camii, “*istanbuldakiCamiler.com*” (Erişim 10 Kasım 2017)

Şekil 5. Kalyıcı Hasanağa Camii'nin Bugün Yerinde Bulunmayan Mihrap Âyeti (Bayram, Hattat Sâim Özel'in Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri. 41).

Şekil 6. Sâim Özel'in Üsküdar Selmanağa Câmii Giriş Kapısı Üstündeki Yazısı.

Şekil 7. Ayazma Camii Revzenlerindeki Sâim Özel İmzalı Celî Yazılar (M. Memiş görsel arşivi)

4.1.3. Ayazma Camii/Üsküdar

Cami, Ayazma adıyla bilinen semtte, Ressam Ali Rıza Bey ve Mehmet Paşa Değirmeni sokakları arasındadır. Sultan III. Mustafa tarafından, validesi Mihrişah Emine Sultan ile ağabeyi Şehzade Süleyman adına 1174/1760-61 de yaptırılmıştır.³⁸ Camiinin ikinci sıra pencerelerindeki revzenlerde uygulanan celi sülüs yazılar Sâim Özel'e aittir. Yazılar batı duvarında 5, kible ve doğu duvarlarında dörderden 8 olmak üzere toplam 13 pencerede, altı üstlü iki sıra halindedir. Üst kısımlarında, sağ-arka (kuzey-batı) pencereden başlayarak Haşr sûresinin son iki âyeti (23. ve 24. âyetler), alt kısımlarında da yine aynı yerden başlayarak salavât-ı şerîfeler³⁹ devam etmektedir. Mihrabın iki yanındaki iki pencere bu sıralamadan ayrı tutulmuştur. Bunlardan sağdakinde, “*lâ ilâhe illallâhü'l-melikü'l-hakku'l-mübîn*” soldakinde ise, “*Muhammedünresûlullahisâdiku'l-va'di'l-emîn*” ibareleri yer almaktadır. İmza ve H. 1389 (1969) tarihi mihrabın sağındaki (batısındaki) bölümün alt satırındadır (şekil 7).

Şekil 8. Hasodabaşı Behruzağa Camii Girişindeki Sâim Özel İmzalı Celi Âyet-i Kerîme.

38 Tahsin Öz, *İstanbul Camileri* (İstanbul: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1964), 103; Semavi Eyice, “Ayazma Câmii”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 1991), 4/230; Üsküdar Belediyesi, “Ayazma Camii” (Erişim 10 Kasım 2017).

39 Bu salavâtı şerife şöyle okunmaktadır: “Allâhümme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammedin bahri envârîke ve ma’deni esrârîke ve lisâni hüccetike ve arûsi memleketike ve imâmı hadratike ve hâtemi enbiyâike ve hayri halgıke ve ehabbi’l-halğı ileyke abdike ve rasûlike’n-nebiyye ve alâ âlihî ve sahbihî ecmaîn”.

4.1.4. Hasodabaşı Behruzağa Camii/Fatih

Has Odabaşı Camii veya Behruz Ağa Camii Şehremini İbrahim Çavuş Mahallesi, Mevlânakapı Caddesi'nde bulunmaktadır. Kanûnî Sultan Süleyman'ın odabaşısı Behruz Ağa tarafından 972/1562 yılında Mimar Sinan'a yaptırılmıştır. Cami 1983 yılında esaslı bir tamir görmüştür.⁴⁰ Giriş kapısı üstündeki 1389/1969 tarihli kitâbe Sâim Özel'e aittir. Mermer üzerine hakkedilmiş olan celî sülüs kitâbenin zemini koyu yeşil, yazılar altın varak kaplıdır. Yukarıda bahsedilen Üsküdar Selmanağa Camii'nin cephesindeki (Nisâ sûresi 103. âyeti) nin bir benzeridir (şekil 8).

Şekil 9. Kasımpaşa Büyük Camii Şadırvan Yazılarından Bir Bölüm

4.1.5. Kasımpaşa Büyük Camii Şadırvanı/Beyoğlu

Bu cami Kanûnî Sultan Süleyman döneminin Rumeli Beylerbeyi Güzelce Kasım Paşa tarafından 940/1533-34 yılında yaptırılmıştır. Mimar Sinan'ın eseri olan yapı geçirdiği yangınlar sonucu 1135/1723 tarihinde ve 19. yüzyılda Sultan Abdülaziz zamanında yeniden inşa edilmiştir. Avludaki 1287/1870 tarihli şadırvan ise Başyoklamacı Osman Efendi tarafından annesi Esmâ Hanım için yaptırılmıştır.⁴¹ 16 kenarlı mermer şadırvanın orta kuşağında yer alan 1397/1977 tarihli yazılar Sâim Özel'in imzasını taşımaktadır. Her bir kenarda birbirini takip eden ayrı paftalar halinde, celî sülüs hattıyla yazılan metinler şöyledir:

40 Hakkı Alçep - Erdal Karaman, *Fatih Camileri ve Mescidleri* (İstanbul: Fatih Müftülüğü, 2017), 147.

41 Hüseyin Ayvansarayı, *Hadikatü'l-Cevâmi'* 2/2-4; Sema Doğan, "Kasımpaşa Câmii ve Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları 2001), 24/549-550.

- a) قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِي كِتَابِهِ الْكَرِيمِ
- b) أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
- c) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
- d) إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا⁴²
- e) عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا⁴³
- f) وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا⁴⁴
- g) عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا⁴⁵
- h) وَسَقِيهِمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا⁴⁶
- i) وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ⁴⁷
- j) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
- k) الطُّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ⁴⁸
- l) الوضوء سلاحُ الْمُؤْمِنِ⁴⁹
- m) الْخَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَ الْمَاءَ طَهُورًا أَوْ جَعَلَ الْإِسْلَامَ نُورًا⁵⁰
- n) اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِي مِنَ التَّوَّابِيْنَ وَاجْعَلْنِي مِنَ الْمُتَطَهِّرِيْنَ⁵¹
- o) 52 هر طرفه نائل ایتسون نیجه خیر صالحه
- p) 53 روح اسما حانمه کوندر سن فاتحه ۱۲۸۷

42 "İyiler ise, kâfir katılmış bir kadehten (Cennet şarabı) içerler." Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, haz. Ali Özek vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993), el-İnsân76/5.

43 "(bu) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır." (el-İnsân76/6).

44 "Onlara orada bir kâseden içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır." (el-İnsân76/17).

45 "(Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebil denir." (el-İnsân76/18).

46 "Rableri onlara tertemiz bir içki içirir." (el-İnsân76/21).

47 "...ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı (görüp düşündüler mi ?)" (el-Enbiyâ 21/30).

48 "Temizlik imanın yarısıdır." (Müslim, "Tahâre", 1).

49 "Abdest mü'minin silahıdır." Abdül Kâdir Geylânî, *Gunyetü't-Tâlibîn*, çev. Abdülkadir Akçiçek (İstanbul: Sağlık Yayınevi, 2016), 468.

50 Abdest duâsı: "Suyu temiz(leyici) ve İslâm'ı nur kılan Allah'a hamdolsun." Mustafa Asım Köksal, *İslam İlmihali* (İstanbul: Bahar Yayıncılık, 2014), 79.

51 Hz. Peygamber (s.a.s.) in abdestin bitiminde okuduğu rivayet edilen bu dua: "Allahüm! Beni tevbe edenlerden ve temizlenenlerden eyle" anlamındadır. Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı" (Erişim 26 Mart 2020).

52 "Her tarafta nâil itsün nice hayır sâlihe"

53 "Rûh-u Esmâ Hanım'a gönderdin Fâtıha 1287". 1287 (1870) tarihi şadırvanın inşa tarihidir.

Şekil 10. Aynalıçeşme Camii Şadırvanındaki Yazıların Tarih ve İmza Kısmı.

4.1.6. Fındıkzâde Aynalıçeşme Camii ve Şadırvanı/Fatih

Aynalıçeşme Camii'nin bânisi Sultan IV. Murad'ın musahiplerinden Silahtar Bıyıklı Mustafa Paşadır. Paşanın camiye bitişik olarak yaptırdığı çeşmenin kitâbesi 1046/1636-37 tarihini taşımaktadır.⁵⁴ Mollagürani Mahallesi, Sarayhamamı Sokağında bulunan cami son yıllarda yanmış ve harap olmuş, 1976 yılında halkın yardımlarıyla betonarme ve üstü ahşap çatılı olarak yeniden yapılmıştır. Kesme taştan ve klasik üslupta yapılmış ayna taşı ve çeşmesi de tamir edilmiştir.⁵⁵ Camiinin giriş kapısı üstünde ve avlusundaki şadırvanın orta kuşağında bulunan yazılar Sâim Özele aittir. Giriş kapısı üstündeki besmele ve Nisâ sûresinin 103. Âyeti celi sülüs hattıyla mermerde hakkedilmiştir. 1395/1975 tarihli altın varak kaplı bu yazıların zemini boyasızdır.

Avludaki ongen şadırvanın beş kenarında, aralarında birer kenar boşluğu bırakılarak paftalar halinde sırasıyla şu ibareler yazılıdır:

- a) أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
- b) بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
- c) عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلًا
- d) وَسَقِيهِمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا
- e) وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

Mermerde hakkedilmiş olan 1397/1977 tarihli bu yazılar yaldızla boyanmış, zeminleri boş bırakılmıştır.

⁵⁴ Ayvansarayi, *Hadikatu'l-Cevâmi'*, 1/35.

⁵⁵ Alçep - Karaman, *Fatih Camileri ve Mescidleri*, 138.

Şekil 11. Gedikpaşa/Dîvânî Ali Camii Mihrabındaki Âyet-i Kerîme.

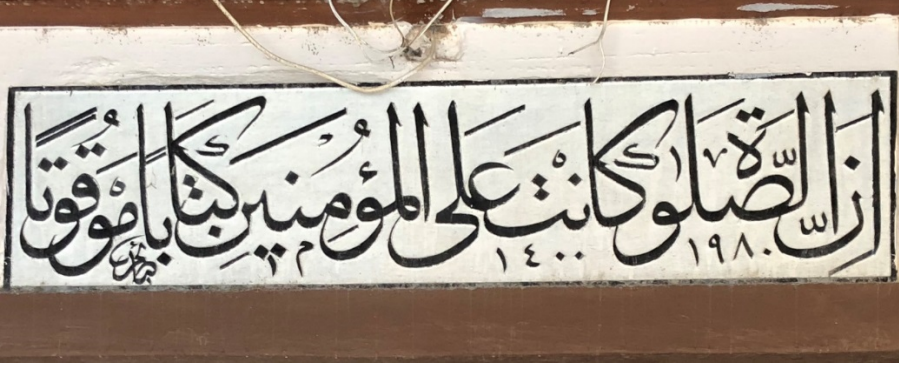
4.1.7. Gedikpaşa/Dîvânî Ali Camii/Fatih

Mimar Hayreddin Mahallesi'nde, Gedikpaşa Caddesi ile Cami Sokağı'nın birleştiği köşede bulunan camiiin bânisi divan kâtibi Ali Efendi'dir. Fatih devri vezirlerinden Gedik Ahmed Paşa'nın yaptırdığı hamama yakınlığından dolayı Gedik Paşa Camii adıyla da anılmaktadır.⁵⁶ Mevcut kitâbesinden anlaşıldığına göre, bir yangın sonucu Bedestanî Hacı Ali tarafından 1285/1868 yılında yenilenen camiiin mihrabı üzerindeki Bakara sûresi 144. âyeti Sâim Özel'e aittir. "Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir" meâlindeki celi sülûs âyet ahşap üzerine işlenmiş, zemini lacivert renge boyanmıştır. İki tarafında lale motifi bulunan yazı 1400/1980 tarihli dir.

4.1.8. Aşağı (Yeni) Cami/Taraklı

Ulucami Mahallesi, Ankara Caddesi üzerinde bulunmaktadır. Giriş kapısının sol kenarında yer alan yeni yazılı kitâbesine göre, bu caminin 1980 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Kapı üzerindeki taşa mahkuk kitâbe Sâim Özel imzalıdır (şekil 12). Hicrî ve Milâdî olarak 1400/1980 tarihini taşıyan kitâbede namaz ibadetinin müminler üzerine farz olduğunu bildiren Nisâ sûresi'nin 103. âyeti yazılıdır. Yazı zemini beyaz, yazılar ve çerçevesi siyah renktedir.

56 Ayvansarayı, *Hadikat'ul-Cevâmi*, 1/187; Alçep - Karaman, *Fatih Camileri ve Mescidleri*, 186.

Şekil 12. Taraklı Aşağı (Yeni) Camii Giriş Kapısı Üstündeki Sâim Özel İmzalı Âyet-i Kerîme.

4.1.9. Süleymaniye Camii

Sâim Özel'in imzasını taşıyan yazılardan biri de merhumun yıllarca imamlığını yaptığı Süleymaniye Camii ana giriş kapısı perdesinin üzerinde bulunmaktadır. 1405/1984-85 tarihli bu yazıda "...Muhakkak ki namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır" meâlindeki Nisâ sûresi 103. âyeti yer almaktadır. Yazı kompozisyonu daha önce bahsedilen, Selmanağa Camii ve Behruz Ağa Camii giriş kapılarının üzerindekilerle yaklaşık olarak aynıdır. Yine daha önce Süleymaniye Camii içindeki fil ayağı üzerinde asılı bulunan,⁵⁷ "Sübhannallâhi ve bihamdihî sübhanallâhi'l-azîm" ibaresinin yazılı olduğu tarihsiz bir levhası sonradan yerinden kaldırılmıştır.

Şekil 13. Taraklı Yunuspaşa Camii Giriş Kapısı Üstündeki Sâim Özel İmzalı Âyet-i Kerîme.

57 Bayram, *Hattat Sâim Özel'in Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri*, 43.

4.1.10. Yunuspaşa Camii/Taraklı

Sâim Özel'in memleketi Taraklı'nın en büyük tarihi yapısı olan bu camiin kimin tarafından, ne zaman yaptırıldığı tam olarak bilinmemektedir. Camiinin dışındaki Türkçe kitâbede ve yöre halkı tarafından Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında, burada kışlayan veziri Yunus Paşa'nın 1516 yılında yaptırdığı belirtilmektedir. Ancak Yavuz'un sefer sırasında konakladığı menzillere bakıldığında İstanbul, Gebze, İzmit, İzmit, Yenişehir Bozüyük, Eskişehir yolunu kullandığı, Taraklı'dan geçmediği görülmektedir. Yunus Paşa 1511'de Anadolu ve Rumeli Beylerbeyi, 1516'da Kubbe Veziri olduğuna göre cami 1511 – 1516 yılları arasında yapılmış olmalıdır.⁵⁸

Yunuspaşa (Kurşunlu) Camii'nin yazıları merhum Sâim Özel'e aittir. Bilhassa sıva üzerine kalemişi tekniği ile uygulanmış olanları zayıf işçilik nedeniyle bir hayli deforme olmuş durumdadır. 1414/1993 tarihini taşıyan celi sülüs yazılar ve bulunduğu yerler şöyledir:

- a. Giriş kapısı üstündeki kitâbelikte Ra'd Sûresinin 24. âyeti bulunmaktadır:

(سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ)

“Sabrettiğinize karşılık size selam olsun. Dünya yurdunun sonu (Cennet) ne güzeldir” meâlindeki bu âyet mermer üzerine kalıp olarak çizilmiş, muhtemelen yapının tarihi eser olması sebebiyle oyulmadan bırakılmıştır (şekil 13).

- b. Kubbe kasnağında Kur'ân-ı Kerîm'in 67. sûresi olan Mülk sûresinin tamamı siyah zemin üzerine sarı renkle, kalem işi tekniğiyle işlenmiştir. Bu yazının kalıpları halen Taraklı Kültürevi'nde muhafaza edilmektedir.
- c. Arslan göğüslerinde, aynı tarz ve renkte uygulanmış *Lafzatullah, İsm-i Nebî, Hulefâ-i Râşidin ve Haseneyn* isimleri bulunmaktadır.
- d. Yine aynı tarzda, haremın batı duvarında “lâ ilâhe illallâhü'l-melikü'l-hakku'l-mübîn Muhammedünresûlullahisâdiku'l-va'di'l-emîn”; bunun tam karşısındaki doğu duvarında ise “Sübhanallahi ve bihamdihî sübhanallahi'l-azîm” ibareleri yer almaktadır.⁵⁹
- e. Kuzey duvarda, mahfilin üst kısmında, “*Ya Hazreti Bilâl-i Habeşî radiyallahüanh*” yazılıdır.
- f. Doğru duvarında asılı çerçeve halindeki celi sülüs besmele 1381/1961-62 tarihini taşımaktadır. Sâim Özel siyah zemin üzerine zırnukla yazdığı bu yazıda “Hâfız Sâim” imzasını kullanmıştır.

58 Hakkı Acun, *Sakarya İli Taraklı İlçesi ve Yunus Paşa Camii* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını 1996), 19, 30.

59 Bu kısımdaki 1314 tarihi 1414 yerine sehven yazılmış olmalı.

4.1.11. Konak Camii/Taraklı

Yakın dönemde Hacı Murat mahallesinde inşa edilen bu cami 2002 yılında ibadete açılmıştır. Camiin kubbe, kuşak ve diğer bazı yazıları Sâim Özel'in imzasını taşımaktadır. Anlaşılan, kuşaktaki *Mülk sûresi*, *Lafzatullah*, *İsm-i Nebî*, *Hulefâ-i Râşidin ve Hasaneyn* isimleri, Kuzeydeki mahfil duvarında bulunan "lâ ilâhe illallâhü'l-melikü'l-hakku'l-mübîn Muhammedün resûlullahi sâdiku'l-va'di'l-emîn" ibaresi Yunuspaşa Camii'ndeki aynı yazıların kalıbından yazılmış, tarih konulmamıştır. Çok kötü bir işçilikle, sıva üzerine siyah ve sarı renklerle uygulanmış olan yazıların ne yazık ki Sâim Hoca'nın sanatıyla da bir alakası kalmamıştır.

Şekil 14. Sâim Özel'in Pamuk Yayınıları Tarafından Basılan Mushafının Serlevhası.

4.2. Yazdığı Kur'ân-ı Kerîm

Kur'ân-ı Kerîm yazmak her hattatın gönlünde yatan bir arzudur. Merhum Sâim Özel meslek hayatı boyunca birçok levha ve cami yazıları yazmış olmakla beraber Kur'ân yazmaya fırsat bulamamış, bu arzusunu ancak emekliliğinde yerine getirebilmiştir. Eşi Sâime Hanımın ifadesine göre, emekliliğinden bir yıl kadar önce, 1980'de başlamış yazmaya. Acaba bitirebilecek miyim diye zaman zaman endişesini de dile getirmiş. Sonunda bitirmek nasip ol-

muş.⁶⁰ Ferağ kaydından evâil-i Receb 1407 (Mart 1987) tarihinde tamamlandı. Bu anlaşılan bu mushafın basım hakkını Pamuk Yayıncılığa vermiş, 1991 yılında bu yayınevi tarafından basılmıştır⁶¹ (Şekil 14). Aslında yazı alanı 14.5 x 22.5 cm (baskıda 11.5 x 18 cm) olan 15 satırlı mushafın mini boydaki yeni baskıları halen satışta.

Şekil 15. Sâim Özel'in 1378/1958-59 Tarihli Süllüs-Nesih Kıt'ası. (Niyazi Kaynar koleksiyonu, Taraklı).

4.3. Levhaları ve Diğer Yazıları

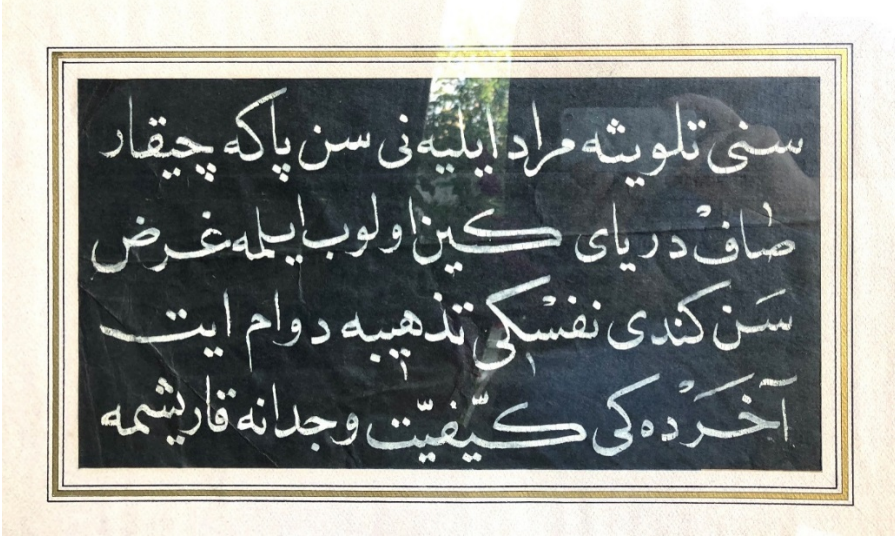
Sâim Özel, celi sülüs, sülüs ve nesih yazılarıyla çok sayıda levha yazmıştır. Bugün bazı iş yerlerinde, özel koleksiyonlarda karşılaşılan bu yazıların çoğunluğu son dönemlerine (1980 sonrasında) ait olup genellikle sanat yönüyle zayıf yazılardır. Ancak Halim Efendi ile çalışmalarına devam ettiği zamanlar ile 1960'lı, 1970'li yıllara ait olanları hat sanatı bakımından çok daha iyi durumdadır. 1990'ların sonlarında bir kısım yazılarını, hocalarından ona intikal eden başka bazı yazılarla birlikte hattat İsmet Gülnihal satın almıştır.⁶² Vefatından sonra bir kısım yazıları da Taraklı'da oturan baldızının oğlu, eski lokantacı Niyazi Kaynar'a intikal etmiştir. Hatıralarında memnuniyetle zikrettiği bir çalışması da Mekke'den Mina'ya giden yol üzerindeki Kral Halid Tüneli kitâbesidir. Hazırladığı yazılar Türkiye'de mermer plakalara işlenerek,

60 Özel, "Sâim ve Sâime Özel", 16.

61 Özel, "Hat Türkiye'de Büyük İlgî Görüyor", 13; Fahri Tuna, "Taraklı'nın İki Çınarından Birisi Çöktü", 36.

62 İsmet Gülnihal, "Halim Özyazıcı Ekolünün Devamıydı", *Irmak* 60, 24-25.

inşaatı yapan özel firma tarafından götürülüp tünel girişindeki yerlerine konulmuştur.⁶³ Bu tüneller bir Türk firması tarafından 1987 yılında yapılmıştı.⁶⁴ Sâim Özel, mecmua şeklindeki bazı kıraat icâzetnâmelerinden⁶⁵ başka basılmak amacıyla evrâd-ı şerîf ve kitap metinleri de yazmıştır. Özâkın Ofset tarafından 1979’da basılan Hasan Rıza Efendi Mushafı’nın sonundaki icâze hattıyla yazılmış basım bilgileri ona ait örneklerdendir.

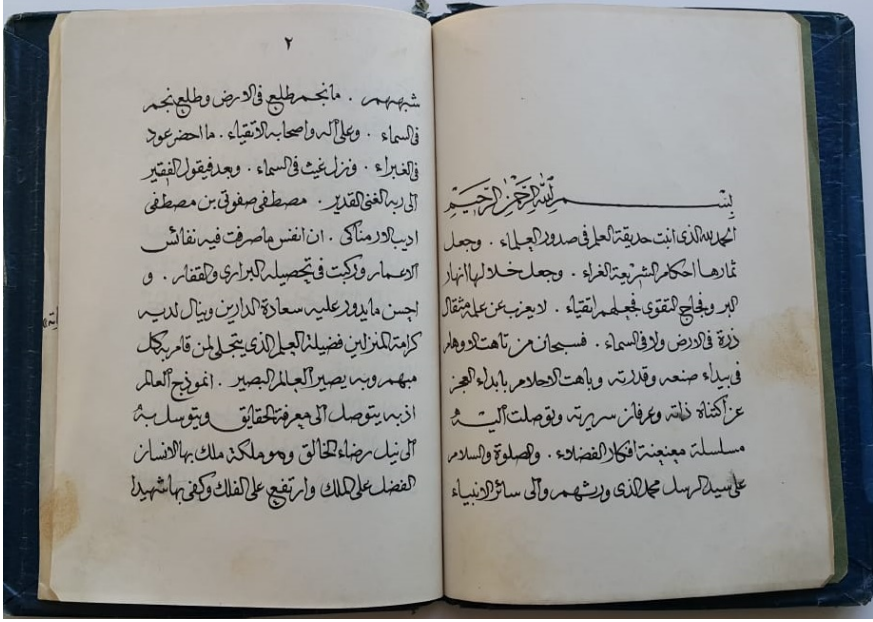

Şekil 16. Sâim Özel’in, *Levha Arkasına* 1966 Tarihinde Yazdığını Kaydettiği *Nesih Kıt’ası*. (Niyazi Kaynar koleksiyonu, Taraklı).

63 Özel, “Hat Türkiye’de Büyük İlgi Görüyor”, 12.

64 STFA Yatırım Holding, “Dönüm Noktaları” (Erişim: 23 Mart 2020).

65 Gedikpaşa Camii imamlığı sırasında, icâze hattıyla 12 sayfa halinde yazdığı 1381/1961-62 tarihli kıraat icazetnamesi böyle bir örnektir. İcazetname Ermenekli Mustafa Saffet Efendi tarafından talebesi Kadızâde Şakir Hilmi’ye verilmiştir.

Şekil 17. Sâim Özel'in 1381/1961-62 Tarihinde Rikâ' /İcâze Hattıyla Yazdığı bir Kıraat İcâzetnâmesi. (Mücahit Kılınçer Görsel Arşivi).

5. Talebeleri

Bildiklerini öğretmeyi de bir görev bilen Sâim Özel, önce Süleymaniye Camii imamlığı sırasında buradaki imam odasında, emekli olduktan sonra da Fındıkzade'deki evinde ve evinin yakınında bulunan Lütufpaşa Camii'nde talebelerine hat dersleri verdi. Ramazanlarda mukabele okuduğu diğer bazı camilerde de bu dersleri sürdürdüğü talebeleri tarafından ifade edilmektedir. Kendisinden hat dersi alanlar arasında, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü öğretim üyesi Dr. Hüseyin Gündüz, emekli albay merhum Osman Rebiî Önoğlu, 1981'den itibaren derslerine devam ederek Sâim Hoca'dan 1992'de icâzet alan ve halen İskenderpaşa Camii'nde hat dersleri veren emekli tarih öğretmeni Hattat Yusuf İzzeddin Say, yine icâzet verdiği iki talebesinden biri olan Fatma Tokuz, tv programcısı ve yazar Mehmed Fatih Çıtlak, aynı zamanda ebru sanatçısı olan emekli öğretmen Fahri Gürel ve halen Eyüp'te hat dersleri vermekte olan Mücahit Kılınçer zikredilebilir.

Şekil 18. Sâim Özel 1990'larda Zamanın Hattatları ile Bir Arada. Yer: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. (M. Memiş Görsel Arşivi).

Sâim Özel memleketi Taraklı'yı hiçbir zaman ihmal etmemiştir. Hâfızlık mesleğinin köklü bir gelenek olduğu Taraklı'da eskiden geleneksel hatim merasimleri yapılırdı. Önde süslenmiş bir rahle üzerindeki Kur'ân-ı Kerîm'i başında taşıyan bir talebe, arkasında onu takip eden diğer talebeler ve cemaat tekbirlerle, ilahilerle mahallede yürüyüş yaparak camiye gelir, camide coşkulu bir merasim icra edilirdi. İstanbul'da görevli olmasına rağmen Hâfız Sâim Efendi bu merasimlerin hemen hepsinde bulunurdu.⁶⁶ Ayrıca Taraklı'da hâfızlık yapan gençlerin İstanbul'da eğitimlerine devam etmelerinde ve mesleğe girmelerinde de destek olmuş, bazılarını da kendisi yetiştirmiştir.⁶⁷

66 Ahmet Arı, "Mevcudiyetiyle Desteğini, Teşvikini Tantanasız ve Şaşaasız Bir Şekilde Sağlıyordu", *Irmak* 60, 30.

67 Erenköy Galıppaşa Camii imamlığından emekli, Taraklı'lı Hâfız Adil Özyüksel, babasını kaybettiikten sonra Sâim Hoca'nın kendisini İstanbul'a götürüp o zamanlar imamlık yaptığı Gedikpaşa Camiinin son cemaat yerindeki bir odaya yerleştirdiğini, daha sonra gelen iki arkadaşıyla birlikte kendilerine ta'lim tecvid öğrettiğini, Sâim Hoca'nın kendilerinin bütün ihtiyaçları ile ilgilendiğini ve bazı huffâz cemiyetlerine de götürerek üstad hoca efendilerle tanıştırdığını ifade etmektedir. Adil Özyüksel, "Bu Dünyadan Üstadım ve Velinimetim Göçtü", *Irmak* 60, 42.

Şekil 19. Taraklı Mezarlığı, Sâim ve Sâime Özel'in kabirleri.

Vefatı

Eskiden Taraklı'ya daha çok yaz aylarında gelen Sâim Hocaefendi emekliliğinden sonra vaktinin çoğunu burada geçirdi. 2005 yılı Ramazan ayında ilk teravih namazını Yunuspaşa Camii'nde kıldıktan sonra evine dönmekte zorlandı. Talebesi ve yakın dostu Hâfız Ali Saraç'ın yardımıyla girdikten sonra bir daha çıkmadı. Eşi Sâime Hanım ona daima fedakârca yardımcı oldu. Böbreklerindeki rahatsızlık artmıştı. Hastaneye kaldırıldı ve bir süre kaldı. Maalesef çalışmaz duruma gelen böbrekleri için doktorların yapabileceği bir şey yoktu. Evine getirildikten bir hafta sonra, Ramazan'ın 25. gecesi (28 Ekim'i 29 Ekim Cumartesi'ye bağlayan gece) saat 01:30 civarında vefat etti.⁶⁸ Aynı gün öğle namazını müteakip kalabalık bir cemaatle kılınan cenaze namazından sonra Taraklı Mezarlığı'nda, anneanesi Dudu Nine'nin yanına defnedildi. Ramazan etkinlikleri çerçevesinde Adapazarı Belediyesi Kültür Dairesi Başkanı Fahri Tuna'nın girişimi ile Adapazarı AKM'de sergisi açılmıştı. O bu fani dünyaya veda ederken, ömrünün son demlerinde yazdığı levhaları Sakaryalı sanatseverlerle buluşmaya devam ediyordu. Böyle bir veda belki de bir ona nasip oldu. Kabir taşı kitâbesi, talebesi Hattat Yusuf İzzettin Sav tarafından yazıldı. 8 Ocak 2017 tarihinde vefat eden 56 yıllık hayat arkadaşı Sâime Ha-

68 Ali Saraç, "Herkesi Severdi, Hiç Kızmazdı, Hoşgörülüydü, Hoşsohbetti", *İrmak* 60, 41; Özyüksel, "Bu Dünyadan Üstadım ve Velinimetim Göçtü", 42.

nım da,⁶⁹ 9 Ocak pazartesi günü öğle namazının ardından Yunuspaşa Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Taraklı Mezarlığı'nda eşinin yanına defnedildi.⁷⁰ Ruhları şâd olsun.

Sonuç

Merhum Sâim Özel'in gençlik çağları, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin bir yandan ekonomik, siyasal ve sosyal problemlerle mücadele ederken, aynı zamanda derin kültürel değişim sancılarını yaşadığı bir dönemdir. O, bilhassa Kur'an ve dini eğitimin kısıtlandığı böyle bir ortamda, bu alanda kendini yetiştirmek için büyük çaba sarf etmiş, İstanbul gibi bir şehrin önemli camilerinde gönlündeki mesleği ifa etmeye muvaffak olmuştur. Onun hâfızlığı ve mesleğinde başarılı bir din adamı olması yanında öne çıkan bir başka yönü de hattatlığıdır. Ogünlerde talibi kalmayan ve kaderine terkedilen bu Kur'an sanatının unutulmasına gönlü razı olmamış, 1940'lı, 1950'li yıllarda zamanın önde gelen hattatlarından istifade ederek bu sanatı öğrenmek için yaklaşık yirmi yıl çaba sarfetmiş, ayrıca eserler vermiştir. Sâim Hoca'yı önemli kılan da bu samimi ve özverili çabalarıdır.

Ömrünü Kur'an'a hizmetle geçiren, hat ve kıraat gibi Kur'an ilimlerini üstatlarından öğrenip icâzet alan Sâim Hoca bildiklerini öğretmeyi de ihmal etmemiş, her iki alanda yetiştirdiği talebelerine geleneksel usulde icâzet vermiştir. Katıldığı müşterek sergileri yanında açtığı kişisel sergileriyle hat sanatının tanıtımına katkıda bulunmuştur. Onu en çok mutlu eden ise emeklilik yıllarında yazmaya muvaffak olduğu mushaf-ı şeriftir. Ayrıca çoğunluğu kalemişi ve taş işçiliği gibi uygulama teknikleri bakımından profesyonellikten uzak olsa da yazıları İstanbul'da ve Taraklı'da ondan fazla camiye süslemektedir. Yine bugün iş yerlerinde ve özel koleksiyonlarda karşılaşılan celî sülüs, sülüs ve nesih yazılarıyla yazılmış bir hayli levhası bulunmaktadır. Çoğu son dönemlerine ait olan yazılarında dikkat çeken, gerekli tashihlerin (yazıdaki eksiklikleri ince kalemlerle düzeltme işi) yok denecek kadar ender görülmesidir. Bu durumu merhumun ilerlemiş yaşına bağlamak hakkaniyetin gereğidir. Orta yaşlarında iken yazdıkları ise sanat yönüyle daha güzeldir.

69 1933 yılında Taraklı'da doğan Şerifağaların kızı Sâime Hanım, 1949 yılında uzaktan akrabası olan Sâim Özel ile evlenmiş, o yıllarda eşinin müezzin olarak çalıştığı Nûruosmâniye Camii yönetimi tarafından tahsis edilen tek odalı lojmana gelin gitmiş. Sâime Hanımın ifadesine göre ikisinin de aileleri çok önceleri Özbekistan'dan gelip yerleşmişler Taraklı'ya. 56 yıl birlikte uyumlu ve mutlu bir hayat süren çiftin çocukları olmamış. Özel, "Bir Evlilikte Yaşanabilecek En Güzel Uyuma Örnek Bir Aile – Sâim ve Sâime Özel", 16-17; Şeyda Koç, *Sen Tara Saçlarımı* (İstanbul: Meserret Yayınları, 2014), 117-128.

70 İzzettin Kömürçü, "Saime Özel Vefat Etti", *Taraklı Ajansı* (8 Ocak 2017).

Kaynakça

- Acun, Hakkı. *Sakarya İli Taraklı İlçesi ve Yunus Paşa Camii*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1996.
- Alçep, Hakkı - Karaman, Erdal. *Fatih Camileri ve Mescidleri*. İstanbul: Fatih Müftülüğü Yayını, 2017.
- Apak, Fundagül. *Evreni Kalbinde Bulan Adam Burhan Toprak ve Sanatının Türk Edebiyatındaki Yeri*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2009.
- Arı, Ahmet. "Mevcudiyetiyle Desteğini, Teşvikini Tantanasız ve Şaşaasız Bir Şekilde Sağlıyordu". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 30.
- Ayvansarayı, Hüseyin. *Hadîkatu'l-Cevâmi*. 2 Cilt. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1281.
- Bayram, Nihat. *Hattat Sâim Özel'in Hayatı, Eserleri ve Düşünceleri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Mezuniyet Çalışması, 2007.
- Bektaşoğlu, Mustafa. "Sâim Özel Biyografisi", *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 7.
- Berk, Süleyman. "Hattat Mustafa Halim Özyazıcı ve Tuttuğu Talebe Kayıt Defterleri". *Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (2015), 27-29.
- Çetin, Yusuf. "Sakarya ve Çevresinden Ev Örnekleri". *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 19 (2007), 67-103.
- Derman, M. Uğur. *İslam Kültür Mirasında Hat Sanatı*. İstanbul: IRCICA, 1992.
- Derman, M. Uğur. *Medresetü'l-Hattâtîn Yüz Yaşında*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 2015.
- DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. "Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı". Erişim 26 Mart 2020. <https://kurul.diyamet.gov.tr/Cevap-Ara/40/abdest-alirken-belli-dualari-okumak-sart-midir>
- Doğan, Sema. "Kasım Paşa Camii ve Külliyesi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/548-550. İstanbul: TDV Yayınları 2001.
- Erkal, Mehmet. "Taraklı'lı Bir Ulu Çınar Hakkında", *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 3.
- Eyice, Semavi. "Ayazma Camii". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/230-231. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Geylânî, Abdülkâdir. *Gunyetü't-Tâlibîn*. çev. Abdülkadir Akçiçek. İstanbul: Sağlam Yayınevi, 2016.
- Gülnehal, İsmet. "Halim Özyazıcı Ekolünün Devamıydı". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 24-27.
- İSTED, İstanbul Çevre Kültür ve Tarihi Eserleri Koruma Derneği. "Aksaray Camcular Mescidi". Erişim 20 Ekim 2017. <http://isted.org.tr/kayip-tarihi-eserler/camcular-mescidi-aksaray-1494/detay>.
- İşsever, Ahi Naci. "Saat Durdu, Edebin Ritmi Zembereğini Çözdü". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 4-5.
- Koç, Şeyda. *Sen Tara Saçlarımı*. İstanbul: Meserret Yayınları, 2014.
- Köksal, Mustafa Asım. *İslam İlmihali*. İstanbul: Bahar Yayıncılık, 2014.
- Kömürcü, İzzettin. "Saime Özel Vefat Etti". *Taraklı Ajansı* (8 Ocak 2017). <http://m.tarakliajans.com/haber/15959-saime-ozel-vefat-etti>
- Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, haz. Ali Özek vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

- Memiş, Mehmet. "Devri Kapandı Denilen Yıllarda Hat Sanatına Sahip Çıkanlardandı". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 31.
- Milliyet Gazetesi, "Acı Kayıp" (21.03.1967), 9. <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Arxiv/1967/03/21>
- Öz, Tahsin. *İstanbul Camileri*. İstanbul: Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, 1964.
- Özel, Sâim (haz.). *Hat Örnekleri*. İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1976.
- Özel, Sâim. "Tarihe 1000 Canlı Tanık - İçimizden Biri" (Görüşmeci: Gülay Kayacan). *Milliyet-Pazar*. 20. İstanbul: 13 Haziran 2004.
- Özel, Sâim. "Hat Türkiye'de Büyük İlgi Görüyor" (Görüşmeci: Fahri Tuna). *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 8-14.
- Özel, Sâime. "Bir Evlilikte Yaşanabilecek En Güzel Uyuma Örnek Bir Aile - Sâim ve Sâime Özel" (Görüşmeci: Müjgan Zaman). *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 16-17.
- Özyüksel, Adil. "Bu Dünyadan Üstadım ve Velinimetim Göçtü". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 42.
- Sağman, Ali Rıza. *Mevlid Nasıl Okunur ve Mevlidhanlar*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1951.
- Saraç, Ali. "Herkesi Severdi, Hiç Kızmazdı, Hoşgörülüydü, Hoşsohbetti". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 40-41.
- Sav, Yusuf İzzettin. "Muhterem Üstadım Hâfız, Hattat Hacı Sâim Özel". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 22-23.
- Serin, Muhittin. *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, 3. Basım, 2010.
- STFA Yatırım Holding, "Dönüm Noktaları". Erişim 23 Mart 2020. <https://www.stfa.com/tr/stfa-suudi-arabistandaki-ilk-turk-muteahhit-oldu/>
- Tuna, Fahri. "Taraklının İki Çınarından Birisi Çöktü", *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 34-37.
- Uysal, Abdullah. "Hem Okudu Hem Yazdı". *Irmak Kültür Sanat Dergisi* 60 (2005), 6.
- Üsküdar Belediyesi, "Ayazma Camii". Erişim 10 Kasım 2017. <https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/erehber/camiiler/8/ayazma-camii/26>
- Üsküdar Selmanağa Camii. "istanbuldakiCamiler.com" Erişim: 10 Kasım 2017. <https://www.istanbuldakicamiler.com/selman-aga-camii-uskudar>

Life, Profession and Works of Calligrapher Hâfız Sâim Özel

(Extended Abstract)

Calligraphy of Turks, which lived its classical era in the 19th century, was able to maintain this level that it achieved with its qualified calligraphers and rich accumulation for a while in the early 20th century. However, in this period when the Ottoman state began to disintegrate, wars, economic and social crises were experienced, it was inevitable that art activities were also negatively affected. In 1915, a school named *Madrassa al-Khattâtîn* was opened in order to teach calligraphy and other book arts and to ensure its continuity. This school was closed together with the madrasas in accordance with the law on unification of education enacted in 1924, and after it was reopened under the name of Calligrapher School (*Hattat Mektebi*), it continued its activities until the letter reform that came into force in 1928. The letter reform, which was implemented with strict measures, was almost an end for calligraphy, and calligraphy was not included in the program of Oriental Ornament Art School (*Şark Tezyîni Sanatlar Mektebi*) opened in 1929 with the staff of Calligrapher School. In the stage of integrating this school to the State Academy of Fine Arts under the name of Turkish Ornament Arts Branch in 1936, calligraphy was included in the department program, but the negative attitude towards this art in the academy believing that it is behind the age has never ended. With the effect of this point of view, Turkish Ornament Arts Branch, which had to take a break from education for a while due to the absence of students in the 1960s, took its place within the Fine Arts Academy as the Department of Traditional Turkish Handicrafts with the regulation made in 1976. Many famous art masters who served Turkish art worked in this institution, which has survived until today under different names. However, some talented people who grew up by benefiting from these masters and served calligraphy with sincerity in their own right should not be forgotten. Calligrapher Sâim Özel, who has set his heart on the calligraphy art of Turks, which is regarded as "its period is closed" in this difficult period of the 20th century, is such a personality.

Sâim Özel was born in 1919 in Taraklı District. His mother is Hatice Hanım, the daughter of Haşım Aga, and his father is Hâfız Hüseyin Hamdi Efendi, one of the former imams of Yunuspasa Mosque. Little Saim, the only child of the family, received the Quran education from his father, after finishing Taraklı Primary School in 1928. He went to Istanbul in 1937 and continued his training lessons in Nuruosmaniye Quran Course. From here he received a hâfız certificate in 1941. In the meantime, he took muezzin exams in order to perform his profession. He passed the exam and started his job as deputy muezzin at Yeni Cami in Eminönü. Later, he worked as muezzin and imam at the Kocamustafapasa Sümbül Efendi Mosque, Nuruosmaniye Mosque and Gedikpaşa Mosque respectively. Finally, in 1981 he retired from the Süleymaniye

Mosque, which he worked as the imam for 14 years. He passed away in his hometown Taraklı in 2005.

The deceased Sâim Özel, who was interested in calligraphy at a young age, applied to the State Academy of Fine Arts to take calligraphy lessons when he was muezzin in Nuruosmaniye Mosque. He received acceptance as a guest student and started attending classes two days a week. He took lessons first from Hacı Kamil Akdik and then from Hacı Nuri Korman for a while. But mostly he worked with Calligrapher Halim Özyazıcı, one of the leading calligraphers of the time. First naskh exercise (*Meshk*) given by Master Halim with the note 'to Sâim Bey' was dated December 20, 1948. These exercises include a set of writings with the types of naskh, thuluth and riq'a. The latest one is dated May 6, 1962. Thus, it is understood that Sâim Özel continued his lessons with his master Halim Özyazıcı for 14 years from time to time. However, his contact with his master continued until Halim Özyazıcı's death on September 30, 1964. An important contribution of Sâim Özel to the art of calligraphy is that he has printed these writings of Halim Özyazıcı and presented them to the benefit of calligraphy apprentices. This exercise book called 'Calligraphy Examples' was made in two editions in 1969 and 1976 and spread to other Islamic countries. On the first page of the book, there is the expression of "I dedicate this humble work to the soul of my deceased master Calligrapher Hacı Halim Özyazıcı".

Sâim always prioritized being hafiz, namely the religious functionary, and tried to give his best to his profession. In addition, he also provided important services to the art of calligraphy which he loves. There are his calligraphy works in many mosques in Istanbul and his hometown Taraklı. These are Fatih Kalıceci Hasanaga Mosque, Hasodabasi Behruzaga Mosque, Üsküdar Selmanaga Mosque, Ayazma Mosque, Kasımpasa Great Mosque Fountain, Fındıkzade Aynalıçeşme Mosque and Fountain, Gedikpasa Mosque, Süleymaniye Mosque, and in Taraklı Yunuspasa Mosque, Asagi (Yeni, New) Mosque and Konak Mosque. In addition, he wrote a large number of panels with the writings of jalithuluth, thuluth and naskh. Today, the majority of these works, which are encountered in some workplaces or private collections, belong to his last period (after 1980) and are generally weak. However, his works from the 1960s and 1970s are much better in terms of calligraphy. He also wrote a Quran and gave the printing right of this Quran, which he completed in 1987, to Pamuk Publishing and it was published in 1991. The mini-size new edition of this Quran is still on sale. Besides, Sâim Özel, who adopted the principle of teaching what he knows, trained many hafizes and gave ratification (*ijāza*) to Yusuf Izzettin Sav and Fatma Tokuz, some of his apprentices he trained calligraphy. Shortly and precisely, in this difficult period, he was an artist who made important services to calligraphy.